

Joan Carles de Borbó i Borbó va néixer el 1938 a Roma, a la capital de la Itàlia feixista de Mussolini. Allà havia fixat la residència Alfons XIII, el seu avi, quan hagué de fugir d'Espanya cap a l'exili després de la instauració republicana de 1931. S'estimà més la capital del feixisme que no qualsevol altra ciutat europea però d'un país democràtic. Una dada que permet imaginar quines eren les seves simpaties polítiques. No molt diferents de les del seu fill, Joan, pare de Joan

El rei de Franco

Joan Carles va trencar la unitat dinàstica borbònica per ser el rei de Franco i, llavors, el titular de la monarquia constitucional amb més dèficit democràtic d'Europa.

La relació entre el dictador i qui aleshores només era príncep sempre fou molt cordial, fins al punt que Joan Carles considerà Franco com un segon pare.

Carles, que en rebre la corona fictícia el 1941, per l'abdicació de son pare –un mes abans de morir–, no va canviar de residència.

El nou aspirant a rei d'Espanya ho era de rebot. En realitat no li corresponia a ell sinó al germà gran, Alfonso, el primogènit, el qual, però, renuncià a la fantasmagòrica corona per casar-se amb una dona que no era aristòcrata. El segon en la línia successòria era Jaume, que fou obligat per son pare a també renunciar atès que era sordmut.

D'aquesta manera tan tortuosa arribà Joan a ser l'aspirant a rei espanyol.

Tot i que les biografies oficials el situen com a opositor al règim del general Franco, la veritat és que l'oposició de Joan a la dictadura franquista, si és que va existir, degué ser molt peculiar i, sobretot, poc intensa. Va oferir-se el 1936 al futur dictador com a voluntari per lluitar contra el règim democràtic republicà, però la seva generosa oferta fou refusada; Franco el menyspreava. D'altra banda, i per copsar el tarannà de Joan, és bo saber que el 1941, quan rebé la corona d'herència i mantingué la residència a la Roma feixista, era quan l'eix entre l'Alemanya nazi i la Itàlia de Mussolini pareixia que guanyaria la guerra. Al cap d'un any, però, tot canvià. El destí de la guerra iniciava el tomb en contra de les potències nazi i feixista. A Itàlia, Mussolini tenia seriosos problemes –cauria el 1943– i va ser quan Joan decidí abandonar Roma i instal·lar-se a Lausana, Suïssa. Allà, tres anys després, deixà Joan Carles en un internat, i amb la resta de la família partí a viure a Estoril, al Portugal de la dictadura feixista (1932-1968) del general Antonio de Oliveira Salazar (a la seva mort la dictadura es mantingué fins el 1974).

Allà va abraçar suposadament les idees democràtiques. Això sí, només quan les potències aliades aixafaren els règims de Mussolini i Hitler. El "Manifiesto a los españoles" el llança oportunament el 19 de març de 1945, poc més d'un mes abans del suïcidi de Hitler i quan a Itàlia Mussolini ja no governava més que la ridícula República de Salò (a la província de Brescia), la qual estava a punt de ser liquidada, i també quan, i és important contextualitzar, existia la possibilitat d'ofegament del règim de Franco per part de les potències democràtiques victorioses.

El manifest de Joan pretenia una monarquia constitucional per a Espanya, a l'estil de les corones guanyadores de la guerra, com la de Gran Bretanya o els Països Baixos. És difícil d'encaixar aquest sobtat amor per la llibertat, i suposada oposició ideològica a qui nou anys abans s'havia ofert per matar demòcrates, amb el fet que iniciés converses amb el dictador per oferir-li el seu fill Joan Carles perquè l'eduqués com cregués oportú. Franco, que menyspre-

ava sempre que podia Joan de Borbó, ara acceptà el regal i es quedà el nen. Potser perquè no en tenia. El dictador respongué al present proclamant-lo hereu als nou anys (1947). Als deu, Joan Carles iniciava (1948) la seva educació a l'Espanya del dictador per la *Gracia de Dios*, tal i com resaven les monedes que feia encunyar.

El rei de Franco. La formació tutelada pel dictador va ser fèrria. Primer a Madrid i després a Donosti cursà el batxillerat. El 1955 ingressà a l'Acadèmia Militar de Saragossa, per passar més tard a l'Escola Naval de Lugo i a l'Acadèmia Militar de l'Aire a San Javier, de Múrcia. En començar la dècada dels seixanta, Joan Carles ja estava format. Aleshores tocava casar-lo i, com a futur rei, que comencés a tenir fills.

L'elegida va ser Sofia de Grècia. Es casaren el maig de 1962. Franco convidà el matrimoni a viure a Madrid, on els posà residència oficial, a títol de prínceps, i casa, el Palau de la Zarzuela. Acceptà Joan Carles en contra de l'opinió de son pare. No seria la primera topada forta. Al cap de quatre anys, novament faria costat a Franco contra Joan. El rei exiliat convocà per al 5 de març de 1966 un acte de commemoració dels 25 anys de la mort d'Alfonso XIII. Era una mera excusa per a fer un acte de reafirmació dels seus drets dinàstics, del seu dret a veure's coronat rei d'Espanya. Joan Carles no hi anà. S'estimà més restar a Madrid, d'acord amb el que Franco li havia demanat que fes. Va ser la ruptura de fet de la unitat dinàstica borbònica espanyola. Acabava de néixer una altra testa coronada. Coexistien la de la dinastia vella, Joan, amb la nova, la que Franco havia creat en la persona de Joan Carles. La qual albirava la llei de successió en la Prefectura de l'Estat de 1947 i que fou reafirmada de forma solemne posteriorment, i votada en Corts, el 1969, amb expressa acceptació del príncep hereu de la futura corona dictatorial.

La confirmació formal del trencament dinàstic vindria al cap de pocs anys. El 19 de juliol de 1974 el dictador, que estava ja molt malalt, cedí la Prefectura de l'Estat a Joan Carles, que així es convertia, per interinament que fos, en el cap de l'estat dictatorial d'Espanya, càrrec que ostentà fins el 2 de setembre

El 1977, en una patètica cerimònia, Joan de Borbó renunciava a la corona que de feia dècades ja havia perdut.

del mateix any. Això es repetiria, per igual motivació, el 30 d'octubre de 1975 i ja fins a la mort del dictador, moment en el qual, 20 de novembre, Joan Carles es convertia en rei formalment, d'acord amb la legalitat de la dictadura i seguint les previsions successòries decidies pel dictador Francisco Franco. Hi havia un rei espanyol formal, el de Franco, i un altre que era el titular de la dinastia legítima, Joan.

És important ressenyar que en aquells dies, i al contrari del que interpretacions suaus i interessades de la dictadura pretenen fer creure, el règim de Franco i de Joan Carles mantenia la ferotge repressió contra tot el que fes olor de democràcia. Era vigent tot un seguit de normes legals per a combatre els opositors, que implicaven en alguns casos la pena de mort. Així va ocórrer, per exemple, el 27 de setembre de 1975, quan foren executats els darrers cinc presoners polítics de la dictadura. Va ser un escàndol internacional. Joan Carles no piulà públicament. Contràriament al que va fer —com a exemple que no tothom va callar— el germà del

dictador, Nicolás, que demanà, inútilment, clemència. És més, com a resposta a les crítiques internacionals, i a la retirada d'ambaixadors de potències democràtiques, el dictador convocà una manifestació popular de desgreuge a si mateix a la plaça d'Oriente de Madrid. Joan Carles l'hi acompanyava en la presidència de l'acte.

Quan Joan Carles de Borbó es convertí en rei de la dictadura, es produí la ruptura dinàstica formalment. Perquè acceptà la corona que havia de ser per a son pare, segons la tradició hereditària dels borbons espanyols. Joan, abandonat per tothom durant dècades a l'exili daurat d'Estoril, fent com si fos democrata, entre festes i passatemps d'alta condició, acabà rendint-se a l'evidència que no havia pintat mai res i menys que mai pintaria en el nou règim espanyol que s'albirava. El 14 de maig de 1977, en una patètica cerimònia, escenificava una ja inútil renúncia a la corona que de fet feia dècades que havia perdut. D'aquesta manera es podia interpretar, amb molta benevolència, que el trencament quedava superat.

El nou cap de l'estat franquista va jurar els Principis Fonamentals del Moviment i, llavors i com és prou conegut, va fer el viratge cap a la transició democràtica. Una democràcia, però, que havia de veure com les primeres Corts elegides democràticament aprovaven la primera llei, la d'amnistia, la qual tancava la porta a perseguir tot tipus de comportament que entrés en conflicte amb la legalitat franquista però també tot allò que des de les estructures de poder franquista es va perpetrar. I, prou important és, quedava també fora de l'actuació de la justícia "la denegació d'auxili" abans del 15 de desembre de 1976. Qualsevol intenció d'investigar o perseguir legalment el rei Joan Carles pel seu paper, càrrecs o actitud durant la dictadura quedava, doncs, preventivament avortat.

Per si faltava res, finalment la Constitució (1978) blindava la persona del rei en tots els aspectes legals possibles, i doncs creava una Prefectura de l'Estat en forma de la monarquia europea amb més dèficit democràtic.

Miquel Payeras

El 'cas Urdangarín' i l'actitud del rei han posat la monarquia espanyola en la pitjor situació de la seva història.

El declivi de la monarquia

La història del *cas Urdangarín* –narrada a bastament per aquest setmanari– es remunta a l'any 2006. El diputat del PSOE al Parlament balear Antoni Diéguez denuncià que el Govern de Matas havia pagat una quantitat desorbitada –2,3 milions– per a unes jornades sobre turisme i esport, la baixa qualitat de les quals, al seu pa-

rer, no justificava la despesa. Tot i que Diéguez no deia qui presidia l'Institut Nóos, l'entitat organitzadora que cobrà els diners, ben aviat va ser de públic coneixement: el gendre del rei, Iñaki Urdangarín.

A partir d'aleshores i durant els anys següents es produí un degoteig d'informacions periodístiques que anaven

retratant Urdangarín com un personatge que s'havia omplert les butxaques d'una manera si més no inconvenient gràcies a la relació familiar amb el rei. L'afer, que en principi només era un escàndol mediàtic, tingué un efecte nociu per a la credibilitat de la monarquia espanyola. Sobretot perquè actuà com a ressort sobre una generació de joves, que no havia viscut ni el franquisme ni tampoc la transició, la qual començà a mostrar una actitud crítica cap a una monarquia el sentit de la qual no entenia. Així ho reflectia un sondeig del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) de març

El gendre del rei –a la foto amb el seu advocat als jutjats de Palma– ha posat la monarquia espanyola en la pitjor situació de la seva història.

La cacera d'elefants a Botswana i el paper de l'amant de Joan Carles, Corinna, han desfet durant el 2012 la imatge idíl·lica de la família del rei i han corcat la imatge del monarca. La Casa del Rei prova estratègies desesperades per millorar-la, com ara la deplorable conversa amb Jesús

de 2010. Per primera vegada, en la franja d'edat entre els 18 i els 24 anys, la monarquia suspenia en valoració. No era més que el començament del declivi.

El declivi. El 2010 la situació d'Urdangarín s'agreuja per moments. El jutge José Castro, el magistrat que instrueix el cas *Palma Arena*, de presumpta corrupció de Jaume Matas, obria el 22 de juliol d'aquell any una peça separada del cas matriu per investigar si hi havia hagut il·legalitats en els convenis entre el govern de Matas i l'Institut Nòos. Allò que durant quatre anys havia estat un escàndol estrictament mediàtic, ara amenaçava de convertir-se en judicial.

Pitjor encara se li posaren les coses, al gendre del rei, el juliol de 2011 quan el jutge Castro imputava el soci d'Urdangarín, Diego Torres. Aleshores ja tothom donava per fet que més prest que tard el magistrat també imputaria el gendre del rei. El cost en imatge era enorme per a la corona. Una enquesta del CIS d'octubre de 2011 mostrava que la monarquia per primera vegada

suspenia en la valoració del conjunt dels ciutadans, amb un resultat d'una mica per sota dels 5 punts sobre 10.

El novembre de 2011 les coses es torçarien encara més per al gendre. Un dels fiscals anticorrupció de Balears, Pedro Horrach, es desplaçava a Barcelona per dirigir l'escorcoll a un seguit de seus de societats relacionades amb l'Institut Nòos, al mateix temps que a València la policia judicial cercava documentació de la mateixa naturalesa a la Generalitat i a la Ciutat de les Arts i les Ciències. Després d'això, la imputació era qüestió de dies. Així va ser: el 29 de desembre de 2011 el gendre del rei era imputat per diversos possibles delictes relacionats amb la corrupció. Se'l citava a declarar per al febrer següent, esdeveniment que va tenir un enorme seguiment mediàtic de per tot el món.

Aquell final d'any 2011 i el començament de 2012 va ser catastròfic per a la monarquia. L'afer Urdangarín posà de manifest a les clares els enfrontaments dins de la família del rei, uns al costat de l'imputat –la reina– i els altres –l'hereu i Letizia– enfront. Però el pitjor per a

la corona fou que l'escàndol descentrà els membres de tan egrègia família, i esdevingueren un festival de despropòsits: Urdangarín corrent histèric pels carrers de Washington intentant fugir d'una *perillosa* reportera de televisió; la germana de rei, Pilar, criticant davant les càmeres els mitjans de comunicació i defensant Urdangarín; Sofia deixant clar cada pic que podia –mitjançant oportunes fotos a la revista de capçalera dels *royals* espanyols, *l'Hola*– que feia costat a l'imputat i que s'enfrontava així amb el rei i l'hereu; l'esposa de l'imputat, Cristina, que apareixia davant les càmeres de Tele 5 dient de males maneres, en un supermercat de la capital dels Estats Units, que els periodistes els deixessin en pau, com si ella fos una ciutadana d'allò més normal i corrent...

La degradació no aturava. La crítica sovintejava en els debats de televisió i de ràdio, en articles d'opinió i en informacions de tota la premsa amb l'excepció de la més furibundament monàrquica. La Casa del Rei no reeixia a trobar cap estratègia per a millorar la imatge. Ni amb el discurs per TVE de la nit de

Hermida per TVE, però sense èxit.

Nadal anterior, ni penjant a Internet una ridícula pretensió d'explicació de les despeses reials... Res no millorava, res no servia per a res. La institució estava sobrepasada. Ja rebia crítiques ferotges de l'esfera política: Gaspar Llamazares, d'Izquierda Unida; Joan Tardà, d'ERC; Laia Ortíz, d'Iniciativa per Catalunya i Francisco Jorquera, del Bloque Nacionalista Galego es posaven les botes atacant el rei i la institució, el desembre de 2011, a compte del *cas Urdangarín*.

El gener, febrer i març de 2012, l'*establishment* intentà desesperadament reforçar la imatge del rei. Diaris com *El País*, *ABC*, *La Razón*, fins *El Mundo*, publicaven enquestes que suposadament demostraven que millorava la valoració de la corona. L'ofensiva era molt clara. Es tractava, de primer, d'aïllar Urdangarín, com si tingués la pesta; segon, intentar salvar, com fos, Cristina de ser imputada; i així assolir l'objectiu estratègic: que la monarquia comencés a recuperar la credibilitat que havia tingut.

Corina i l'elefant. I enmig d'aquella enorme campanya d'imatge, de sobte,

la bomba de destrucció massiva de la imatge monàrquica. A primers del mes d'abril Espanya estava a punt de ser rescatada, patia una tempesta financera brutal, amb atacs especulatiu salvatges al deute sobirà que feien créixer enormement la prima de risc —o sigui els diners a pagar pels doblers demanats, en definitiva: la credibilitat econòmica del tresor espanyol s'enfonsava—, i el govern de Mariano Rajoy desplegava tot el que podia per intentar contrarestar i minimitzar els danys.

En aquest context, el 8 d'abril, dia de Pasqua, Joan Carles i la seva família —sense Urdangarín i senyora— es deixaven fotografiar a Palma, abans d'entrar a la Seu a oir missa, tal com sempre fan en tan assenyalat dia. Era la tòpica i típica imatge de la catòlica i feliç família. La calma que precedia la tempesta.

El dia 14, sobtosament, la Casa del Rei anunciava que Joan Carles havia estat operat del ballador. Se l'havia trencat en un accident... a Bostwana. Tot es destapava. Res de família unida i feliç. Després de la missa de Palma cadascú se n'havia anat pel seu compte a diferents indrets del món. El rei a una cacera d'elefants acompanyat per la seva amant Corina —una alemanya amb pretensions aristocràtiques que havia viatjat sovint amb ell, fins i tot alguna vegada en viatge oficial—, la reina era a Grècia i ni tan sols escurçava el viatge per visitar el marit —tota una demostració pública, per primer cop, de la realitat del peculiar matrimoni— que estava postrat a l'hospital; els fills repartits pel món...

La constatació que Joan Carles i Sofia no convivia, així com que la dispersió familiar era absoluta, serví per a debats en programes del cor. Però la frivolitat del rei per anar-se'n de bauxa en temps tan procel·losos per a Espanya li comportà una allau de crítiques. Per primera vegada se'n sentiren en públic de dirigents del PSOE. I fetes en privat, però adequadament filtrades als mitjans amics, també provenien del PP. Tots els mitjans el criticaven. La imatge del rei estava pel terra. Tant, que es veia obligat, cosa insòlita, a demanar excuses públicament, des de l'hospital: "Ho lamento molt, m'he equivocat i no tornarà a ocórrer".

Immediatament després de l'afer de Corina i de l'elefant, l'amant va desa-

parèixer del mapa i tot d'una que el rei es va restablir mínimament començà una nova ofensiva d'imatge per millorar la seva valoració popular. Fins i tot es deixava fotografiar dins un avió, envoltat d'empresaris, en un d'aquells viatges en els quals se suposa que Joan Carles fa d'ambaixador comercial per a Espanya. Cosa, per cert, que pertany a l'esfera de la fe, perquè mai ningú no ha informat concretament en què consisteix cap d'aquestes expedicions i, per tant —i com tot tractant-se del rei—, queden dins una espessa boira que fa impossible valorar-les.

Els mesos següents l'afer Urdangarín s'anà complicant encara més, bé que, en essència i pel que fa a l'estratègia de la corona, tot seguia igual. És a dir, que se seguia, i se segueix, intentant que el gendre carregui amb les conseqüències.

Hi havia certa expectació per saber què diria Joan Carles en el seu discurs de la nit de Nadal de 2012. Defraudà. Ni referències a la seva intolerable actitud, ni al gendre imputat ni res de res mínimament rellevant. Feia l'efecte que algú hagués decidit que era millor no remenar res més, que ja tot podia prou. Una equivocació. Xarxes socials, articles d'opinió i debats s'ompliren de crítiques a la poca valentia mostrada pel monarca. Potser per això algun geni ideà que res millor que fer-se fer una suposada entrevista, adequadament ensucrada, per lluir-se i així augmentar la bona imatge entre la ciutadania. Dit i fet.

El dia 4 de gener s'asseien davant per davant Jesús Hermida i el rei, durant tres hores, de les quals els serveis informatius de TVE foren capaços d'editar uns 20 minuts. La farsa que perpetraren davant de 2,7 milions d'espectadors va merèixer crítiques quasi unànimes, alguns silencis pietosos i poques enhorabones més enllà de la cort habitual. Lluny de millorar per res la imatge reial, l'enfonsà una mica més encara. La pitjor que té des que li posaren la corona.

I per si faltava res, fa dues setmanes l'ex-soci d'Urdangarín enviava al jutge instructor uns correus electrònics que podrien implicar en l'afer Nóos Corina, l'amant del rei.

Tot indica, en fi, que el declivi encara no ha acabat.

Miquel Payeras